

INSTITUTIONS AND THE PATH TO THE MODERN ECONOMY:
LESSONS FROM MEDIEVAL TRADE, Avner Greif, 2006,
Cambridge University Press, New York, 503 str.

Prikaz*

U svom prikazu knjige Avnera Greifa *Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade* ekonomski povjesničar Gregory Clark (2007) napisao je da je ona “ambiciozna, složena, opsežna i teška. Onima koji budu željeli napisati njezin prikaz zadat će mnogo posla i problema. Knjiga će generacijama uzrujavati studente”. Clark nadalje smatra da je knjiga na trenutke “izuzetno mučenje”. Vjerojatno nije preporučljivo započeti vlastiti prikaz tuđim prikazom iste knjige, ali autorica ovog prikaza osjetila je olakšanje vidjevši da netko dijeli njezino mišljenje. Zašto?

Knjigu su preporučila trojica ekonomista, dobitnika Nobelove nagrade, koji su je opisali kao “krucijalno djelo iz ekonomije i povijesti koje bi trebali pročitati svi znanstvenici s područja društvenih znanosti” (George Akerlof), kao “prekretnicu u našem razumijevanju institucija i njihove uloge u ekonomskoj uspješnosti” (Douglass North), odnosno kao “knjigu koja će dovesti do revolucije u načinu na koji se proučava ekonomska povijest” (Kenneth Arrow). Vjerojatno je to pridonijelo činjenici da je relativno velik broj (knjiga je objavljena prije samo dvije godine) ekonomista, povjesničara i sociologa odlučio pročitati knjigu i pisati o njoj (Aydinonat, 2006; Clark, 2007; Dameron, 2008; Edwards and Ogilvie, 2008; Faille, 2007; Fligstein, 2007; Heydemann, 2008; Hoffman, 2006; Kiser, 2007; Persson, 2007; Reed, 2007; Reyerson, 2006; Stuard, 2007). Činjenica da je knjiga privukla toliku pozornost vjerojatno je preporuka sama po sebi, ali autoricu ovog prikaza i dalje muči njezin sadržaj.

Prije svega, knjiga nije dobro napisana; podsjeća na studentske udžbenike koji su izazivali jaku odbojnost jer je svaka rečenica u njima izgledala kao definicija nečega što studenti trebaju naučiti napamet. Nadalje, te su rečenice natrpane neodređenim pojmovima. Primjerice, Greif definira instituciju kao “sustav pravila, vjerovanja, normi i organizacija koje zajedno stvaraju pravilnost (društvenog) ponašanja” (str. 30). To je vrlo općenito određenje i po tome se čini da bi se gotovo sve moglo definirati kao institucija. Činjenica da autor na dvadeset i četiri stranice raspravlja o tome kako bi se trebao definirati

* Primljeno (*Received*): 2.9.2008.

Prihvaćeno (*Accepted*): 2.10.2008.

ti pojam “institucija” ništa ne čini jasnijim. Upravo suprotno. Iako je iz knjige očito da je Greif briljantan znanstvenik, zbog njegova stila teško je cijeniti njegovo znanje i analitičke sposobnosti. Možda se to ne bi trebalo smatrati velikim minusom (vjerojatno ovisi o preferencijama čitatelja) jer Greif ipak pokušava odgovoriti na izuzetno teško pitanje zašto su neke zemlje bogate, a druge siromašne. Većinu vremena stječe se dojam kao da autor pokušava razumjeti kako funkcionira cijeli svijet – ako to želi napraviti na petsto stranica, vjerojatno je neizbježno da će čitateljima zadati glavobolju jer to zahtijeva neizmjernu koncentraciju. Ipak, vjerojatno se mogao više potruditi kako bi svoje ideje predstavio na jednostavniji način.

Knjiga se sastoji od pet dijelova: *Uvod, Institucije kao sustavi u ravnoteži, Institucionalna dinamika kao povijesni proces, Empirijska metoda komparativne i povijesne institucionalne analize i Zaključna razmatranja*. Ti su dijelovi zatim podijeljeni u dvanaest poglavlja, a knjiga ima i tri dodatka. Kao što Greif navodi, knjiga je nastala iz njegova pokušaja boljeg razumijevanja uzročnih činitelja koji su podupirali ekonomska i politička zbivanja tijekom kasnoga srednjeg vijeka (oko 1050. do 1350.g.) i njihovih posljedica na kasniji razvoj. U tom je razdoblju muslimanski mediteranski svijet u tehnološkom, ekonomskom i znanstvenom smislu bio napredniji od europskoga latinskog svijeta. Međutim, u idućim su stoljećima Europljani došli u dugoročno bolji položaj. Greif to razilaženje objašnjava institucionalnim razlikama. Uspoređujući dvije skupine trgovaca, jednu iz muslimanskoga, a drugu iz europskog svijeta, naglašava da “kulturološka vjerovanja utječu na izbor institucija i usmjeravaju proces institucionalnih inovacija te odgovora na novonastale okolnosti”. Europska kultura individualizma, nasuprot kulturi kolektivismu, aktivirala je razvoj korporativnih vrsta organizacija koje se temelje na interesima i samostalnom upravljanju (tj. predstavničke institucije u državi, gilde u gospodarstvu), a koje su potaknule preuzimanje rizika, anonimnu razmjenu i tehnološki napredak.

Greif osobito naglašava da institucije nisu samo politički određena pravila ekonomske igre u nekom društvu; prave su institucije kombinacija formalnih i neformalnih pravila (stvarne društvene prakse). One stoga uključuju zakonska pravila i reakcije ljudi na ta pravila. To je u suprotnosti s onim kako se institucije danas obično definiraju u ekonomskim časopisima. Različite institucije (rješenja problema) nastaju zbog različitih kultura, normi i organiziranih skupina s različitom količinom moći. Nadalje, iste formalne institucije u različitim kulturološkim kontekstima djeluju drugačije. Važno je ono što čini da institucije djeluju; Greif se usredotočuje na institucije koje su stabilne jer je agentima u interesu da slijede pravila. Njegov pristup na neki je način kritika brojnih empirijskih radova u kojima se institucionalna kvaliteta uspoređuje samo putem formalnih pravila. Greif se općenito opire komparativnom empirijskom istraživanju iako nije jasno zašto bi se njegovim analizama povijesnih primjera trebalo više vjerovati.

Greifova je inovacija da ekonomsku teoriju i teoriju igara primjenjuje na povijesne primjere (uglavnom na trgovce iz Magreba kao dio muslimanskog svijeta, te na talijanske gradove-države, osobito Genovu) kako bi pokazao ne samo da su institucije blisko povezane s ekonomskom uspješnošću već i kako bi proučio na koji način institucije nastaju i kako se mijenjaju. Greif primjenjuje teoriju igara, ali je konačan rezultat takav da bismo do njega mogli doći i intuitivno: ljudi se ponašaju onako kako se ponašaju jer misle da je tako najbolje, uz dana ograničenja različitih vrsta. Kako analiza postaje kompliciranija,

tako čitatelj otkriva da postoji neizmjeran broj mogućih institucionalnih ravnoteža pa se u biti konačan ishod ne može unaprijed znati. Primjenom teorije igara stvarne situacije ubrzo postaju previše komplicirane za uspješno modeliranje. Samo razumijevajući određene povijesne detalje i kulturološke podloge, Greif može objasniti zašto od mnogih mogućih ravnoteža nastaje baš određena ravnoteža. Prema tome, koliko korisna može biti teorija igara u ovom kontekstu osim što se njome može provjeriti logična konzistentnost povijesnih priča? Također se čini kako bi za proučavanje podrijetla institucija bila prikladnija evolucijska teorija igara, a ne standardna, koja je prikladna za proučavanje sa-moodržavajuće prirode institucija.

Sljedeći je problem to što se malo vjerojatnom čini mogućnost donošenja ispravnih zaključaka o cjelokupnom razvoju gospodarstva samo na temelju srednjovjekovnog iskustva. To je ujedno suprotno Greifovu stalnom naglašavanju važnosti specifičnoga povijesnog konteksta. Osim toga, Greif je katkad vrlo isključiv u svom tumačenju povijesti. Tako tvrdi da su institucionalne inovacije trgovinom na velikim udaljenostima omogućile trgovačku revoluciju, što je transformiralo srednjovjekovno gospodarstvo, a zanemaruje moguće učinke demografskih promjena i tehnoloških inovacija u poljoprivredi, kao i svih ostalih neinstitucionalnih činitelja. Nadalje, trgovina na velike udaljenosti postojala je i prije tog razdoblja, a autor također zanemaruje kvantitativne aspekte svoje priče; koliko je trgovina stvarno pridonijela ukupnoj učinkovitosti predindustrijskih društava? Greifova knjiga ne sadržava nijednu tablicu s povijesnim podacima. Autor zanemaruje i pitanje kauzalnosti: jesu li institucije stvorile trgovinu ili su mogućnosti trgovanja stvorile poticaje za razvoj institucija koje bi tome pogodovale? Edwards i Ogilvie (2008) čak osporavaju empirijsku osnovu Greifova gledišta da je mehanizam multilateralnog ugleda smanjio problem posredovanja među trgovcima Magreba iz 11. stoljeća. Autori tvrde da su odnosi među trgovcima bili utemeljeni na zakonima. Greif je (2008) brzo napisao odgovor na njihov članak tvrdeći da se njihovi rezultati temelje na “nereprezentativnim i nevažnim primjerima, netočnom opisu literature i konzistentno pogrešnom tumačenju nekoliko izvora koje su konzultirali”.

Daje li knjiga preporuke za nositelje politike? Ne one koje već ne znamo: nije dovoljno imati zakone, važnije je učiniti ih djelotvornima. Kako? Ovisi o specifičnome kulturološkom i povijesnom kontekstu. Ne postoje univerzalne preporuke. Nadalje, Greif stalno naglašava ovisnost o povijesnom putu (*path dependance*), što ne daje mnogo razloga za optimizam kad su u pitanju institucionalne promjene. Hoće li ova knjiga doista postati klasik kao što Hoffman (2006) vjeruje? Hoće li biti “prekretnica u povijesti institucionalne ekonomije” (Aydinonat, 2006)? Knjiga je definitivno trenutačni vrh kad su u pitanju institucije. Ekonomski bi povjesničari mogli zavoljeti tu knjigu jer Greif naglašava kako je za razumijevanje institucija potrebno poznavati specifični povijesni kontekst. Čini se da je neki sociolozi već obožavaju; Fligstein je (2007) napisao da je Greif vjerojatno jedini ekonomist koji doista čita radove iz sociologije, pokušava ih razumjeti, citira ih i u svojoj analizi ozbiljno shvaća sociološke ideje. Greif pokušava razviti više sociološku i povijesnu verziju teorije racionalnog izbora. Institucionalnim bi se ekonomistima knjiga mogla svidjeti jer primjenom teorije igara uključuje institucije u ekonomiju, što konačno čini institucionalnu ekonomiju više srednjostrujaškom. Međutim, stječe se dojam da Greif nije razvio novu teoriju institucija, samo je pokazao mnoge prepreke daljnjem ra-

zvoju znanosti o institucijama. Knjiga bi se ponajprije trebala čitati kao pokušaj razvoja nove metodologije.

Ako ste početnik u institucionalnoj ekonomiji, nemojte započeti ovom knjigom. Mogla bi vas preplašiti i odvući od tog područja. Ako o institucijama znate nešto više, knjiga bi vam mogla stvoriti nelagodu jer je nemoguće otići se razmišljanju o tome koliko će biti teško doći do daljnjih spoznaja o institucijama. U nekom trenutku svaki makroekonomist vjerojatno poželi da je zapravo ruski fizičar koji je razvio interes prema ekonomiji. Koje bi “zvanje” trebao poželjeti institucionalni ekonomist? Riječ je o izuzetno interdisciplinarnom području i bit će zanimljivo promatrati u kojem će se smjeru ono razvijati. Greifu treba čestitati na njegovu doprinosu. Ako ništa drugo, barem je pokušao razumjeti nešto vrlo složeno.

Marijana Bađun
Institut za javne financije, Zagreb

LITERATURA

Aydinonat, N. E., 2006. “Institutions: Theory, History and Context-Specific Analysis”. *History of Economic Ideas*, 14(3), 145-158.

Clark, G., 2007. “A Review of Avner Greif’s Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade”. *Journal of Economic Literature*, 45(3), 727-743.

Dameron, G. W., 2008. “Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade”. *Journal of Interdisciplinary History*, 38(4), 585-587.

Edwards, J., Ogilvie, S., 2008. “Contract Enforcement, Institutions and Social Capital: the Maghribi Traders Reappraised”. *CESIFO Working Paper*, No. 2254.

Faille, C., 2007. “Trading on reputation: stateless justice in the Medieval Mediterranean”. *Reason*, 38(8), 66-69.

Fligstein, N., 2007. “Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade”. *American Journal of Sociology*, 112(6), 1930-1932.

Greif, A., 2008. “Contract Enforcement and Institutions among the Maghribi Traders: Refuting Edwards and Ogilvie” [online]. Available from: [http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1153826].

Heydemann, S., 2008. “Institutions and Economic Performance: The Use and Abuse of Culture in New Institutional Economics”. *Studies in Comparative International Development*, 43(2), 27-52.

Hoffman, P. T., 2006. “Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade” [online]. *EH.Net Economic History Services*. Available from: [<http://eh.net/bookreviews/library/1102>].

Kiser, E., 2007. “Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade”. *Contemporary Sociology*, 36(1), 43-44.

Persson, K. G., 2007. “Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons From Medieval Trade”. *Economic History Review*, 60(3), 623-624.

Reed, C. G., 2007. “Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade”. *International History Review*, 29(2), 352-354.

Reyerson, K., 2006. “Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade”. *Journal of Economic History*, 66(4), 1080-1081.

Stuard, S. M., 2007. “Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade”. *Speculum*, 82(2), 442-443.